

ב. מצוה על האדון שייעד [יקדש] את אמתו העבריה, ונחלקו תנאים כיצד מייעדה, אם הכסף שניתן לאב בשעת קניית האמה, הם המעות שבהם נעשה היעוד [מעות הראשונות לקידושין ניתנו]; או שהאדון מייעדה על ידי שפוחת מאמתו פרוטה מפעולתה לשם קידושין.

אין מוכרה האב לבתו לקרובים שתהא להם אמה, היות ואין הם יכולים לקיים בה מצות ייעוד, שאין קידושין תופסין לקרוב בקרובתו.

משום רבי אליעזר אמרו: מוכרה האב לבתו אפילו לקרובים, ואף שאין היא ראויה ליעוד.

מח-א ושוין — תנא קמא ורבי אליעזר —

שמוכרה האב לבתו הקטנה⁽¹⁾ כשהיא **אלמנה**, **לכהן גדול** שתהיה לו לאמה, או כשהיא **גרושה וחלוצה**, **לכהן הדיוט** שתהיה לו לאמה ואף שאסורים הם בלאו ליעדם —

ומשום שאף על גב שהן אסורות להם, הרי בדיעבד קידושין תופסים להם באלו; דקיימא לן כחכמים, שקידושין תופסין בחייבי לאוין.

והשתא תיקשי לעולא: והרי **האי אלמנה** — שאביה בא למוכרה — **חיבי דמי** [אלמנות זו מקידושין שנעשו על ידי מי הם]?

אילימא דקדשה אביה, ומקדושין אלו נתאלמנה, והרי **מי מצי** האב **מזבין** לה [וכי יכול האב למוכרה], **הא אין אדם מוכר את**

צריכה היא מיאון משום קידושי קטנה; ומה שאמר שמואל, שאין היא צריכה מיאון אלא משום חשש זה, היינו משום, שאם לא כן, כיון שסוף סוף הוא נותן לה גט, אם כן המיאון מיותר, שהרי ודאי אפשר לגרש קטנה בגט, ולזה אמר שמואל, כי משום חשש זה צריך גם מיאון, אבל מכל מקום מוכרח ששייך בקטנה זו מיאון. ומיהו ראה מה **שיתבאר** בזה בהמשך הסוגיא **בהערות**.

ובעיקר הטעם ששמואל מצריך מיאון בקטנה שיש לה אב שנתקדשה, ואף שעיקר תקנת קידושי קטנה לא היה אלא משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר, וזה הרי שייך רק ביתומה; צריך לומר שסובר שמואל ד"לא פלוג רבנן", וכל קטנה מתקדשת על ידי עצמה.

1. בהכרח בקטנה איירי, שהרי אין אדם מוכר את בתו כשהיא נערה.

לשמואל ניחא טפי דלדידיה צריך מיאון אף על גב דלא שידך, אע"ג דהמיאון לא בא אלא משום חששת גט, ובלא שידכו ליכא חששת גט, מכל מקום איכא למידחי הכי".
ויש להעיר על פי דברי האחרונים, שאין זו דחיה בעלמא, אלא ודאי מוכרח הוא כן, שלדעת שמואל אפילו קטנה שיש לה אב ונתקדשה על ידי עצמה, צריכה היא מיאון, ולכן בלא שידכו צריכה היא מיאון.

והיינו משום שלא שייך לומר שיתקנו חכמים שתמאן אף שיש חשש שמא יאמרו "אין קידושין תופסין באחותה", אם לא היה שייך ענין מיאון באשה הזו כלל, [נדומה למה שכתב הר"ן שהובא בהערה לעיל, דבנערה שאין שייך מיאון, אין אומרים שתמאן, ואף שיש חשש "שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה"], ולכן סוברת הגמרא, שבהכרח לומר שדעת שמואל היא, שאם באמת לא נתרצה האב,

בתו לשפחות אחר אישות⁽²⁾, ואיך שנינו: ושויין שמוכרה! ?⁽³⁾

אלא לאו בהכרח דבנישואין ראשונים קדיש איחי נפשה [קידשה היא את עצמה] בחיי אביה שלא מדעתו, ולכן יכול הוא למוכרה כי הוא לא קידשה; ומכל מקום קא קרי לה

המשנה "אלמנה" [קוראת לה המשנה בשם "אלמנה"], כלומר: דין אלמנה עליה שהיא אסורה לכהן גדול –

ותיקשי לעולא הסובר אפילו מיאון אינה צריכה! ?⁽⁴⁾

2. ואף אם נתארסה ועדיין לא השיאה, אין האב מוכרה לשפחות לאחריהם.

3. הקשו התוספות: והרי יש לומר שהברייתא עוסקת באופן ששידכו, ומשום שנתרצה האב! ? ותירצו, כי אם שידכו ומשום שנתרצה האב, אם כן הרי זה כמי שהשיאה האב, שאינו יכול למוכרה שוב לשפחות.

ואם כי קושייתם, אינה אלא לשיטתם הסוברים, שעולא לא אמר בשידכו שהיא אינה צריכה מיאון, כי לשיטת רש"י הסובר [לפי הלשון השניה] שעולא אפילו אם שידכו אינה צריכה כלום, אם כן יש לומר, שהקושיא היא על עולא בלישנא בתרא; אלא שסברתם מסתברת, וכנראה שאף רש"י מודה לה; וראה בהערה הבאה בשם "המקנה".

4. א. אבל לשמואל לא תיקשי, ואף שכבר נתבאר בהערה לעיל, שבהכרח אין הברייתא עוסקת בשידכו ומשום ריצוי האב, שהרי אם כן אינו יכול למוכרה לשפחות, מכל מקום לשמואל יש לומר שצריכה היא מיאון אף בלא שידכו, וכפי שנתבאר בתויבתת הגמרא הקודמת.

והנה לדעת הסובר שלשמואל אפילו בלא שידכו חוששין שמה נתרצה האב, אם כן תיקשי לשמואל מברייתא זו: איך הוא מוכרה לשפחות אחר אישות, והרי אם נתרצה בקידושין ראשונים, שוב אינו יכול למוכרה לשפחות, וכדלעיל בשם התוספות, [ומיהו לשון התוספות הוא: "כיון ששידכו, היינו כמו שקידשה

אביה", ומשמע דוקא בשידכו, אלא שהסברא אינה כן, והעיקר תלוי בריצוי האב].

ב. הקשה "המקנה", דילמא באמת התנא קורא לה אלמנה משום שחיישינן שמה נתרצה האב, ומה שיכול למוכרה, הוא משום, שאף על פי שלענין חומרא דגט אין מעמידים אותה בחזקת פנויה, ומשום שבספק השקול אין מעמידים אותה מדרבנן בחזקת פנויה, [וכפי שנתבאר בהערה לעיל משמו], מכל מקום לענין להוציאה מחזקת אביה שלא יכול למוכרה, אין להוציאה מספיקא מחזקת אביה, וכדאמר לקמן [מה ב] "ומודה רב שאם מתה אינה יורשה, אוקי ממונא בחזקת מריה", ראה שם! ? ואף דנראה דבשאר ספק קידושין אינו יכול למוכרה מספיקא, מכל מקום כאן שהוא רוצה למוכרה מפני שטוען ברי שלא נתרצה מעולם על הקידושין, הרי מבואר בכתובות יב ב, שברי ושמה בצירוף עם חזקה ברי עדיף לכולי עלמא, ואם כן אף כאן כיון שיש לה חזקת פנויה וחזקת רשותו, הרי מהני ברי שלו.

ולפי שיטת רש"י לפי ה"איכא דאמרי" שעולא סובר אפילו בשידכו שאינה צריכה אפילו מיאון, אין כאן קושיא, כי סוף סוף תיקשי לעולא למה קורא הוא לה "אלמנה"; [וכתב שם, דיש לומר שזו היתה הוכחת רש"י שפירש לפי ה"איכא דאמרי": דאפילו בשידכו אינה צריכה גט]; ואין הקושיא אלא לשיטת התוספות שמודה עולא אף בלישנא בתרא שאם שידכו צריכה היא גט, שאם כן לא תיקשי לעולא, דיש לומר דמיירי בשידכו.

אמר תירץ רב עמרם, אמר רבי יצחק: הכא
בברייתא זו באלמנה שנתאלמנה מקידושי
יעוד⁽⁵⁾ עסקינן —

ושוב אין להקשות: הרי אין אדם מוכר את
בתו לשפחות אחר אישות, ומשום דברייתא
זו אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה היא,
דאמר: מעות הראשונות — שקיבל האב
כשמכרה — לאו לקידושין ניתנו, ולא על
ידי קבלת האב את מעות הקנין חלים
הקידושין, אלא על ידי שפוחת האדון
פרוטת פעולה שיש לו עליה; ונמצא
שקדושי עצמה הן, ואין זה מעכב את האב
למוכרה כשנתאלמנה מיעוד זה מלמוכרה
שוב לשפחות.

אשה שמת בעלה ואין לו בנים, הרי היא
זקוקה ליבום, ואינה ניתרת אלא על ידי
חליצה.

ייבמה האח בביאה, הרי היא אשתו גמורה
ויוצאת ממנו בגט בלבד; אבל אם עשה בה
מאמר [קדושי כסף או שטר], צריכה היא כדי
להיות ניתרת, גט מדרבנן למאמרו, וחליצה
כדי לפוטרה מזיקתו.

איתמר:

קידש אדם אשה קטנה שלא לדעת אביה,
שהיא צריכה גט וצריכה מיאון, ומת בעלה
קודם הגט והמיאון, ונפלה לפני אחיו ליבום,
נחלקו אמוראים, כיצד ניתרת היא אם עשה
בה האח מאמר, וכיצד ניתרת היא מזיקתה
לאח:

אמר רב הונא אמר רב:

ממאנת למאמרו, כלומר: אם עשה בה
מאמר, הרי היא טעונה גם מיאון להיות
ניתרת, ומפרש לה ואזיל.

ואינה ממאנת לזיקתו, ואם עדיין לא עשה
בה מאמר, אינה טעונה מיאון כדי להיות
ניתרת, כדמפרש ואזיל.

כיצד:

אם עשה בה האח מאמר, הרי היא צריכה
גט, וצריכה גם חליצה, וצריכה גם מיאון
—

והטעם: צריכה היא גט, שמא נתרצה האב
בקידושי שני, ואז ממה נפשך צריכה היא
גט, שאם לא נתרצה בקידושי ראשון ואם כן
אין היא זקוקה ליבום, הרי היא מקודשת
לשני מן התורה, וצריכה מן התורה גט כדי
להתירה; ואם נתרצה בקידושי ראשון,
ונמצא שאין זה אלא מאמר ביבמה, כי אז
צריכה היא על כל פנים גט מדרבנן, כשאר
מאמר שעושה היבם ביבמתו.

וצריכה גם חליצה, שמא נתרצה האב
בקידושי ראשון, ואינה ניתרת לשוק בלי
חליצה, כשאר אשה שעשו בה מאמר
שטעונה עדיין חליצה.

וצריכה גם מיאון, שמא לא נתרצה האב לא
בקידושי ראשון ולא בקידושי שני, ואינה
גרושה גמורה מן התורה, ואילו האנשים
יאמרו מאחר שהצרכנוה גט מן השני: אין
קידושין תופסין לשני באחותה, שאחות
גרושתו היא.⁽⁶⁾

5. בהכרח לפרש שנתאלמנה מן האירוסין, כי
אם נישאה, הרי אין לאב רשות בה למוכרה.

6. א. הקשה רש"י: למה הוצרכה הגמרא לומר,
שמא לא נתרצה האב בקדושי ראשון?!

דהרי אמר ריש לקיש: כאן — במשנה ביבמות מא א — שנה לנו רבי [במשנה זו לימדנו רבי מסדר המשנה]: אחות גרושה אסורה לו מדאורייתא, ואילו אחות חלוצה אינה אסורה אלא מדברי סופרים, [וכפי שמתבאר בגמרא שם ההוכחה לזה מהמשנה דשם].

מעשה בהנהו בי תרי, דהו קא שתו חמרא תותי ציפי בכבל, שקל חד מינייהו כסא דחמרא ויהב ליה לחבריה, ואמר ליה: "מיקדשא לי ברתוך לברי!"

וזה הוא שאמר רב: "ממאנת למאמרו"; ומה שאמר: "ואינה ממאנת לזיקתו", כיצד:

אם לא עשה בה האח מאמר, אינה צריכה אלא חליצה בלבד.

והטעם: כי מאי אמרת [מה יש לך לחוש ולומר]: תיבעי נמי מיאון, שמא יאמרו: מאחר שהצרכונה חליצה אין קידושין תופסין לו באחותה שאחות חלוצתו היא, לזה אין לחוש, כי הכל יודעים: אחות חלוצה דרבנן, וקידושין תופסין לו בה — (7)

שתמאן רק כדי שלא יאמרו שאין הגט גט. ומדבריהם מוכח לא כן, שהרי אם כן אין מקום לדבריהם, כי אם נתרצה לראשון וגם לשני, אין כאן קידושי קטנה על ידי עצמה כלל להצריכה מיאון; וראה מה שכתב הרמב"ן בישוב הערת התוספות וז"ל: "י"ל משום שאם נתרצה בשניהם האיך תמאן", [וראה מה שכתב המהרש"א ביישוב הערתם, וראה בר"ן ובבעל המאור וב"פני יהושע"].

7. צריך ביאור: הרי מה שהצרכונה מיאון כשנתקדשה שלא לדעת אביה, ומשום שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה, הרי בפשוטו אינו בדוקא משום חשש זה, אלא שאם הצרכונה גט וחששנו שמא נתרצה האב, אם כן אנו מחזיקים אותה בחזקת מקודשת לזה שקידשה, ואם יבוא אביו של המקדש לישא אותה, יאמרו שאין קידושין תופסין בכלתו, ואם יבוא בן אחיו של המקדש לישא אותה יאמרו שאין קידושין תופסין בדודתו, וכל אלו החששות הרי קיימים גם כשמת המקדש ולא עשה בה אחיו כלום, ונצרכונה מיאון משום זה?!?

ותירצו התוספות, שאכן אין החשש אלא

והרי העיקר תלוי במה שלא נתרצה האב בקדושי שני, שאז ממילא אינה אשתו ואינו אסור באחותה, ואילו האנשים יאמרו כי מאחר שהצרכונה גט מן השני הרי היא אחות גרושתו, אבל מה איכפת לן אם נתרצה האב בקדושי ראשון, והרי אף אם נתרצה האב בקדושי ראשון, הרי אינה כלפי שני אלא חלוצתו בלבד, וקדושין תופסין באחות חלוצה שאין איסורה אלא דרבנן; וכתב רש"י, שאכן "כדי נסכה".

ב. בתוספות הוסיפו עוד לומר שצריכה היא מיאון, גם על הצד שנתרצה גם לראשון וגם לשני, שהרי אם נתרצה לראשון, נמצא שזקוקה היא ליבום לשני, ואם עשה בה מאמר הרי אינה אלא מקודשת לו אלא מדרבנן, וקדושין תופסין לו באחותה, ויש להצריכה מיאון, וראה עוד בדבריהם.

ומדברי התוספות האלו מוכרח שלא כמו שנתבאר לעיל מד ב בהערה, שלא אמר שמואל להצריכה מיאון [אפילו במקום שיש חשש שמא יאמרו "קידושין תופסין באחותה"], אלא במקום ששייך בה מיאון, [שלדעת שמואל, כל קטנה צריכה מיאון כשלא נתקדשה על ידי האב], אבל במקום שאין שייך ענין מיאון, לא אמרו חז"ל

[מעשה בשנים שהיו יושבים ושותים יין כבבל תחת אילני צפצפה שהוא מין של ערבה, (8) ונטל האחד מהם שהיה לו בן גדול, כוס של יין, ונתן לחבירו שהיתה לו בת קטנה או נערה, ואמר לו: "מקודשת תהא בתך לבני!"]

אמר רבינא:

אין קידושין אלו כלום, שהרי אין האב זכאי לקדש את בנו! ואם משום "שמא נתרצה הבן", הרי שאפילו למאן דאמר [שמואל בסוגיא לעיל]: חיישינן "שמא נתרצה האב",

ב-מה מודה הוא ש"שמא נתרצה הבן" לא אמרינן, ומשום שהאב לכתו מתרצה בשידוך כל שהוא, וכדאמרינן: (1) "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו", (2) אבל האיש אינו מתרצה בכל שידוך. (3)

אמרי ליה רבנן [הקשו החכמים] **לרבינא:**

והרי כשם שאנו חוששים שמא נתרצה האב, ואף שלא שמענו, הכי נמי ניחוש דילמא שליח שויה [שמא שליח עשה הבן את אביו] לקדש לו אשה!?

אמר להם רבינא: **לא הציף איניש לשווי לאבוח שליח** [אין לחוש שיהא אדם חצוף לעשות את אביו שליח].

ואכתי הקשו החכמים בבית המדרש: **דילמא ארצויי ארצייה קמיה** [שמא שיבח הבן בפני אביו את בתו של אותו פלוני] וגילה לו את דעתו שהוא חפץ בה, ואם אכן כן, נעשה לו האב שליח מאליו, כי זכין לאדם שלא בפניו! (4)

אמר להו רבה בר שימי [לחכמים]: **בפירוש**

3. כן פירש רש"י; אבל ברא"ש מבואר, שאפילו אם שמע הבן ונתרצה אינו מועיל, כי צריך שיעשה את האב שליח; ובאבני מלואים סימן לו סקי"ז כתב שאינו יודע לחלק בין זה לזה, ראה שם, ונשאר בצ"ע.

4. נתבאר על פי רש"י, שכתב: "ודילמא ארצויי ארצי בן קמיה אביו, וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה, והאב נעשה לו שליח מאליו, דזכין לאדם שלא בפניו"; וצריך ביאור אריכות לשון רש"י כאן, שהרי רש"י גופיה מפרש שמעיקר הדין אין הפרש בין ריצוי האב לריצוי הבן, ואם באמת נתרצה הבן הרי היא מקודשת לו, רק שבפועל אין אנו חוששים לזה, ואם כן, מאחר שאנו חוששים שארצויי ארצי קמיה, אם כן מרוצה הוא והיא מקודשת כמו שנתרצה האב, ולמה הוצרך רש"י להסביר כאן שמדין "זכין" נעשה

שמא יקדש המקדש את אחותה, כי מאחר שהיא מותרת לו לאחר מיתת אשתו, דעתו עליה ורגיל אצלה, ולכך עשו חכמים תקנה שמא יארע שיקדשנה; אבל שאר הקרובים אין דעתם עליה, כי מאחר שהיה לה איזה עסק עם קרוביהם, והיא אסורה להם אפילו לאחר מיתתם, שוב אין דעתו עליהם, ואין לחוש שיקדשנה.

8. כן פירש רש"י בפירוש ראשון; ובפירוש שני פירש רש"י, שהיו יושבים תחת מחצלות הנתונות על גבי זיוין הבולטים ברשות הרבים להגן מפני החמה.

1. לעיל מא א בתחילת הפרק.

2. משל הוא שהנשים אומרות על בעל שאינו מוצלח: טוב לישיב עם בעל כל שהו ובלבד שנהיה שני גופים, מאשר לישיב אלמנה בודדת.